

L. D. B. V.
DE
**COMPVTO
DEI
IN SALVANDIS
ELECTIS,**
Ex Rom. IX, 27. 28.

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE REGIO,
DN. FRIDERICO AVGVSTO,
ELECTORATVS SAXON. HEREDE,
PRAESIDE
MARTINO CHLADENIO,
SS. THEOL. D. ET PROF. P. ALVMN. ELECT. EPHORO
ET ORDINIS THEOLOG. h.t. DECANO,
DISQVISITIONEM INSTITVIT
M. MAVRITIUS GVILELMVS
VVAGNERVS,
MARTISBURG.
ECCLESIAE LEBVSANAE PASTOR.
D. XIII. SEPTEMBR. AN. M DCC XII.

*N. S.
in up: ad Rom.
326*

*VITEMBERGAE,
LITERIS CHRISTIANI GERDESIL.*

Exeg.
C.

332,2

OF VV VO

1000 2000

OF VV VO

OF VV VO

2000

1000

1000 2000 3000 4000 5000 6000 7000 8000 9000 10000

Moderatore Christo!
DE
COMPVTO DEI IN SALVANDIS
ELECTIS,
Ad Roman. IX, 27. 28.
DISSERTATIO THEOLOGICA.

I.

Vandoquidem elogio illo, quo mactandum, inter omnia scripta Paulina, Epistolam ad Romanos scriptam, Patres ac Interpretes sinceri, uno ore profitentur, nulla ac ne minutissima quidem ejus portio excludi potest: Visum sane nobis est oraculum præsens eo pulchrius atque excellentius, quo majori ubique difficultate circumseptum, ac si non *αιόντων*, sane *δυσνοήτων* Apostolicorum non esse postremum, deprehenditur. Hinc enim haud difficulter evenire potuit, ut sub hac umbra, sub qua fideles requiescere summa cum fidei tranquillitate possunt, delitescere simul auderent, qui perpetram de electione ac praedestinatione divina sentiunt, eamque absolutam aliquam fingunt, omniqe, quo possunt, colore expoliunt ac ornant, & novo subinde habitu procedere

A

in

in publicum jubent; rectius longe facturi, si, postquam in ea comenda omnem operam frustra consumi, vel invitis fatendum est, eam deferant, atque in simplicissima de electione doctrina, quae in Ecclesia nostra per Numinis gratiam viger, acquiescant, gloriamque dent veritati, & sic scissioni satis funestae hac in parte non modo, verum etiam in reliquis, finem tandem imponant. Quem sane sic consequi si nobis liceat, non in postremae, sed primae ac praecipuae felicitatis parte collocandum, arbitraremur. Quid enim maiorem uspiam voluptatem conciliare nobis posset, quam si fissuris Sionis medelam genuinam applicari, easque redintegrari, videre queamus? Quale quid vero obtingere haudquaquam posse absque recantatione erroris, apud nonnullos tam inveterati, vel praesens oraculum complexu suo doctrinae hujus, quam longe aliter, ac Praedestinatiani volunt, exponit, satis evincet ac docebit.

II.

Non minus sub hac umbra refugium quaerunt, qui inter reliqua noviter inventa, aut ex antiquitate heterodoxa repetita universalem, aut solennem saltem Judaeorum conversionem, non tam conjectando sperant, quam certis demonstrationibus spondere audent, & oraculum praesens inter praecipua, quibus depugnant, arma ac praesidia referunt. Vellemus vero, ut hujus rei haberent aliquod fundatum, nec invideremus illis hanc opinionem, nec Judaeis conversionem; Nostram vero cur mutemus sententiam, haudquaquam videmus, praesentem nimirum locum, non minus, ac alia, quae afferunt, nihil habere patrocinii, quod ipsorum causae aut spei saltem faveat. Nam non unus ex nostratis evicit, plerumque velut coronidis loco doctrinae Fanaticae, in abdito non raro latenti, annexi aliquid de Chiliasm, quo cumque etiam modo incrustetur & diverso

sub

sub scheme prodeat; Et si nostratum quispiam, puriori in reliquis doctrinae addictus, hanc conversionem Judaeorum aliquid habere verisimilitudinis pronunciavit, illud non sine formidine oppositi fecisse, atque, nemini ut obtruderet sententiam, operam dedit. Nihil vero plane esse, quod illam sententiam in nostro oraculo fulciat, haud difficulter adsequetur, quisquis illud in timore Domini penitus nobiscum est ingressurus.

III.

Non universam Epistolam ad Romanos hic retexemus: Sufficiet dixisse cum Luthero, scopum esse Apostoli, ut nos edoceat, omnibus hominibus unicam esse datam salutis viam, nimirum fidem solam in meritum Christi, quod aperte conspicitur ex C. III. ubi inter reliqua argumenta etiam hoc praecipue urget, quod nec Judaei nec gentiles ad operum merita provocare possint. In utrorumque gratiam C. IV. exemplum Abrahami ob oculos ponit, tanquam Patris spiritualis omnium credentium, & carnalis Judaeorum, eumque per solam fidem justificatum & salvatum fuisse, demonstrat: Atque sic ad fructus uberrimos, ex illa fide justificante oriundos, depingendos & exaggerandos se confert C. VI. VII. VIII. Nono itaque capite regreditur ad Judaeos, & dolet vehementer eos viam ab Abrahamo tritam non prosequi, sed potius ex praerogativa, quam antea prae gentilibus habuerint, fuisse excusos ob pertinacem contemptum Salvatoris. v. 1. 2. 3. 4. 5. Neque tamen ideo, quod poterat objici, verbi divini promissionibus quicquam decadere ostendit Apostolus, quandoquidem etiamsi ex illa praerogativa ejeci sint Judaei, & recepti gentiles, factique filii promissionis, v. 6. - 9. nihilominus etiam Judaeis, perinde ut gentilibus, viam ad conversionem & salutem apertam esse. Hoc tamen soli DEI misericordiae, neutiquam vero meritis hominum

A 2

esse

esse tribuendum ; Siquidem istud probat tum exemplo Jacobi & Esavi fratrum, quorum prior cum posteris, postposito Esavo, qui primogenitus erat , pingviorem terram & praerogativam reliquam obtinuit, nullo equidem suo merito v. 10. - 14. tum pronunciato DEI ad Mosen, in sola ipsius misericordia talem praerogativam esse quaerendam v. 15. 16. Nam si potentia sua uti velit, & secundum rigorem justitiae, facile esse DEO , ut omnes perdat v. 14. - 21. Maluisse itaque DEV M , pergit Apostolus, certum salutis ordinem instituere, & secundum eum, ex sola quidem misericordia , omnes illos salvare , qui ordinem istum acceptant ; & sic non respicere, cuius sint populi, utrum ex Judaeis, an ex gentilibus, sed quoscunque vidit finaliter in Christum credituros , salutis aeternae participes reddere voluisse, atque esse hos, velut reliquias servatas, ex tanto numero hominum, quorum tam multi ob rejecta gratiae media damnentur v. 22. - 29. Ita ut tandem immediatam suppeditet rationem , cur plerique ex Israelitis pereant, nimirum quia justitiam veram ex fide negligent , eamque in operibus quaerant, & de Christi morte ac passione scandalum capiant, propriae justitiae opinione turgentes & inflati.

IV.

Hanc cohaesionem textus esse scopo Apostolico conformem non diffidimus, siquidem ubi de ordine divino procedendi a versu 22. incipit agere divus gentium doctor, non negat, esse genus humanum in duas classes distinctum quarum unam constituunt *vasa irae*, alteram *vasa gratiae*; Prioris generis *σκέυη* constituunt finaliter increduli, quos ad damnationem *κατηρτισμένος*, dispositos aptosque nominat v. 22. Neutquam sensu absoluto aut activo ratione DEI, quasi eos ad aeternam perniciem non attenta, aut immissa etiam incredulitate, determinaverit, sed quoniam se ipsos per ob-
se-

sequium Satanae praestitum ad infernum disposuerunt aptos-
que reddiderunt: Hos enim tolerat Deus ἐν πολλῇ μακεδονίᾳ
ac suffert, ita tamen, ut a vocatione non excludat, quo-
niam vel ipsa DEI longanimitas hoc simul infert, ut me-
dia gratiae ipsis satis largiter afferat, alias nec longanimitas
vera in DEO, nec contemptus culpa in homine esset. Altera
vero classis constat ex fidelibus perseverantibus, in quibus
manifestat gloriam suam: Vasa enim illa non absoluta qua-
dam sententia ad gloriam praeparata & destinata v. 23. sed
peculiari quodam ordine ac mediis certis intervenientibns
composita, & per vocationem acceptatam in eum statum re-
dacta sunt, ut populus DEI fiant, qualis antea non fuerunt,
sive jam ad Judaeos seu ad Gentiles pertinuerint v. 24. 25. 26.
Nam si vel maxime Judaei inani quadam jactantia de pree-
rogativa quadam superbiant, non tamen ideo omnes salvos
fieri posse: Quoniam non omnes, sed paucissimi saltem Ev-
angelii praedicationem amplectantur, plerique vero eam re-
spuant & contemnunt. Residuos itaque saltem salvari, quos
πατάλειμμα nominat. v. 27. Ab hoc asserto ad illustratio-
nem & descriptionem procedit, quem ordinem nimirum
DEVS servet in salvando genere humano, & qui fieri pos-
sit, ut, oblata omnibus gratia, nihilominus pauci saltem ad
salutem aeternam perveniant: Vbi sub pulcherrimo schema-
te *Computi*, seu Artis Logisticae divinum modum in confe-
renda hominibus salute velut vivis coloribus adumbrat ac
repraesentat.

V.

Tametsi itaque ex hoc speciatim loco, quem pro pro-
pugnaculo causae habebant adversarii supra nominati, plus
millies expugnati atque excussi fuerint; Cum tamen pro
more suo subinde redeant, novoque armorum genere
utantur, ut deinceps cumprimis ex RIJSSENII objectionibus

A 3

red-

reddetur manifestum ; hac quoque via extorquendum est praesidium, quod causae suae hic quaerebant, ut computum hunc divinum salvemus, nihilque habere injusti in damnanda magna parte hominum, sua culpa, non vero, *DEI decreto* aut *praeteritione absoluta*, demonstremus ; Quale tamen Porisma foedum ex illorum doctrina sequitur, qui aut Supralapsariorum aut Infralapsariorum , aut molliorum adhuc sententiam tuentur.

VI.

De Computo igitur atque arte divina numerandi seu rationibus Numinis circa animas hominum , differit Apostolus in loco nostro. *Logisticam sanctissimam Dei si dixeris*, non intuleris injuriam mysterio solatii plenissimo. Vox enim τὸς λόγος non modo ipsa, verum antecedens etiam τὸς ἀριθμὸς ac praedicata deinceps addita , nihil aliud evincunt, quam Apostolum velle demonstrare, quomodo fiat , ut ex tam innumeris hominibus , numerum arenae maris pene aequantibus , pauci saltem salventur ; quando nimis Deus ineat numerum eorum , quos creavit, variisque bonis affecit, paucos saltem reperiri, quibus contingere possit salus , cum plerique se ipsos salvandorum numero subtrahant & excludant. Itaque numerum praemittit ingentem, eumque supponit vel talem esse, qualis fit ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης, a quo tamen deinceps non difficitur tantum per malitiam hominum subtrahi, ut non nisi τὸ κατάλευμα seu residuum salvetur.

VII.

Qui vocem τὸς λόγος per verbum reddiderunt , hanc emphasis noluisse respicere videntur, commodius enim illa per *rationes*, seu *computum* redditur. Docet hoc substrata materia, ubi de ἀριθμῷ quodam se agere velle, profitetur Apostolus, in hoc vero nexu λόγος non verbi sed rationum notio-

notionem habere potest, perinde ut τὸ τὸν λόγον συνάρτησιν collatio Domini cum servis suis, non conferre sermonem, quod praeter dicentis Sp. S. intentionem foret, sed *conferre rationes, inire numeros* significat. *Mattb. XVIII, 23.* Haec supputandi notio influit etiam in verbum derivatum λογίσεως. Observant enim eruditi interpretes Loco *Rom. II, 18.* τὸ λογίσομα non simplicem opinionem aut conclusionem, sed ex certis datis numeris susceptam computationem denotare. Bene hic LEIGHIVS: denotat reductionem multarum summarum in unum, in unam aliquam summam, quem admodum ex duobus denis numeris collectis fiunt viginti: Et porro: omnes rationes crucis subduxi, & collegi omnes computationes afflictionum, & sic inveni illius summam, quam mihi reservo & eligo. Et in hanc sententiam interpretantes hanc vocem adducit BEZAM, aliosque, quibus multo posteriori jure nostros longo ordine recensendos anteferimus, quandoquidem BEZAM cespitantem hic esse oportuit, ubi semel doctrinam de Praedestinatione sanam corrumpere animum induxit.

VIII.

In subsidium hic merito vocatur sedes prima hujus oraculi classici nimirum *Ez. X, 22. 23.* ex eo enim capite huc traducit illud Sp. S. probationis loco, ut appareat, neque ipsum Scripturae autorem puduisse Parallelismi sacri, nec etiam pro incongruo habuisse, quod hodie novatrientibus tale apparet, Scripturae auctoritatem ex Scriptura, & unius loci veritatem ex alterius consensu probare atque deducere. Ibi enim חֲרוֹץ בְּלִיּוֹן רַבָּר vox non invenitur, sed Phrasis adhibita בְּלִיּוֹן abbreviatam computationem antea perfectam, procul dubio notat, cuius rei testem instar omnium B. VARENIVM adducimus, qui pro summa judicii, qua polluit, facultate, vim istius vocis בְּלִיה bene expressit ac declaravit ac τὸ consum-

summatum rationarium reddidit: ita ut non aliter LXX. viri, nec minus Sp. S. per Pauli calatum hanc vocem, quam per συντελεῖν λόγον & τὸ ζῆτην per λόγον συντέμνειν reddere potuerint. Perspexit hanc significationem vocis JACOBVS GVSSETIVS atque ad 1. Sam. XX, 9. § 33. notavit τὸ קְלִוּן designare mentalem consummationem & rationes initas definitivas, quantumvis hanc emphasis deserat deinceps & locum non de consummanda ratione sed de consummanda pernicie explicat, quod scopum textus minime ferit. *Commentar. Linguae Ebr.* sub voce ζῆτην pag. 290. Erit itaque vox ab Esaia adhibita numeri alicujus magni, confecti & computati denotativa, ut adeo λόγος vocabulum recte hic per rationem explicetur. Videtur, scribit VARENIVS laudatus, eodem, nempe ad numerationem Apostolum respexisse, & proinde vocem λόγος hic arithmeticam esse, ita ut dicat rationem, numerationem ac supputationem, hoc sensu: Licet magnus sit rejiciendorum Iudeorum, seu illorum qui facti sunt anathema a Jesu Christo, numerus, ita ut quando DEVIS συντελεῖ λόγον, major pars pereat, sit tamen aliqualis & Deo certus Iudeorum credentium, & non reprobatorum numerus. *Comment. in Es. X.* pag. 296. Egregie omnia. Malimus vero numerum illum magnum, tum de hominibus omnibus, tum speciatim de hominibus vocationem acceptantibus, explicari, quoniam residuum salvandorum non supereft ex rejiciendis, sed ex vocatis, utpote ex quorum numero magno, constanter fideles soli sunt superstites, reliquis ob incredulitatem finalem damnatis.

IX.

Quid itaque sit συντελεῖν λόγον, haud obscure patere potest: nimirum non modo inire numerum, verum etiam in unam summam computare, eum tam diu augere, addere numerum numero, donec completus sit, ac talis qualis esse

esse ratiocinantis judicio debebat. Vox enim *συντελεῖν consummandi* notionē plerumque gaudet, sive *perficiendi* & ad finem deducendi, siquidem derivationem sortitur ἀπὸ τῆς τέλεως aut qua *finem* notat, quae significatio nota est ex ipso codice sacro, ubi e. c. Christus ipse τὸ τέλος legis, ejus finis & consummatio appellatur Capite sequ. X. Epistolae nostrae v. 4. aut qua denotat *vectigal* aut pensitationem tributi, ut *συντελεῖν λόγον* idem sit, ac circa rationes accepti & expensis versari, legitimum computum formare, & eum consummare addendo & multiplicando, donec prodeat summa certa. Ita hanc vocem Graecis Scriptoribus, eorumque purissimis acceptam novimus, nam HERODIANVS, qui styli virtutibus vix historicorum ulli cedere, PHOTIO ac VOSSIO censemur, ubi de variis causis mortis differentem Laetum introducit, dicitque, non unam omnibus esse, διάφοροι δὲ γενοῦ pergit, εἰς ἐν τέρμα βίος συντελέστω: diversae cum sint, cunctae ad eundem vitae tendunt finem: Ita POLITIANVS expressit, haud quidem, ut putamus, sufficienter pro virtute vocis, quam malimus reddere, *unum in finem computantur*, & unum tandem numerum, Summam seu Productum, quod mors est, constituunt. L. II. c. II. Idem Scriptor annos Antonini computans, dicit, quod omne tempus imperii ipsius συντελέσθη ἐν ἔξι ἑτεσι, contineatur 6. annis, aut mensuram seu numerum compleat sex annorum L. IV, c. XIV.

X.

Egregie vero de Deo dicitur, quod sit *συντελῶν τὸν λόγον* atque rationes de hominibus omnibus ineat, eosque non modo nasci jubeat, verum etiam omnes ac singulos ad regnum suum vocet, vocationi qui obicem malitiose non ponunt, regeneret, convertat atque in sinum Ecclesiae recipiat. Haec enim est vera *consummatio computi*, quo tum omnes ac singuli homines, tum speciatim illi, qui in Eccle-

B

sia

sia sunt, comprehenduntur. Numeratio sic prior est creatorum, & vocatorum, altera vocationem acceptantium; Illa generalis est ad omnes se extendens: haec specialis & ad fideles pertinens: In utraque vero Numen benignissimum homines tanquam objectum merae suae misericordiae respicit, & benevolentia universali vera seriaque complectitur, idque in Christo & propter Christum, in quo unice, tanquam ἀγαπητῷ, Patri grati esse possunt. Utrobique sane magnus est eorum numerus, & revera ὡς οὐ καμμος τῆς θαλασσῆς id est innumerabilis, & non mensurabilis, nimirum quoad nos & humana arte acingenio. Frustra enim sunt & cum coeteris monstrosorum ingeniorum nugis explodenda commenta nonnullorum, qui a condito mundo homines computare & post computum factum asserere audent, vix adhuc tot homines esse natos, quot ad tegendum orbis globum, si unicuique corpori mensura certa assignetur, requirantur, nec prius exitum mundi ingruere, quam numerus iste sit completus. Hoc sane penes nos certum est, Deo constare illum numerum omnium & singulorum hominum, quotquot fuerunt extant & futuri sunt, tum ex capite creationis & providentiae, cum curam & sollicitudinem omnium suscipiat, & vel capilli capitis ab ipso numerati dicantur *Matth. X, 30.* tum ex capite redēptionis, cum pro omnibus & singulis mortuus sit Christus *I. Tim. II, 6.* ne uno quidem excepto, postquam singula generum sub voce omnium comprehendendi, dudum a Nostratis evictum est: tum ex capite *Sanctificationis*, quoniam neminem ne minutissimum quidem infantem, vocatione & oblatione gratiae excludit *I. Tim. II, 4.* & accurate praeterea novit, qui sint sui *2. Tim. II, 19.* tandem exquisitum quoque *calculum* instituit eorum, qui ob veritatem Evangelii vitam ac sanguinem profuderunt, eosque omnes in unam *summam* computat. *Luc. XI, 50. 51.*

XL

XI.

Ex his forsan haud obscure colligas, DEVM in distribuenda salute λόγον συντελεῖν & rationes instituere, atque accurate cognoscere, imo ab aeterno jam cognovisse, quot homines nascendi unquam fuerint usque ad finem seculi ab ejus origine, quos omnes ad vitam aeternam gratiōse ac benignē vocare instituit, & actu in tempore vocavit: quot deinceps ex illis ad Ecclesiam votati comparuerint, & beneficia Spiritualia, verbum ipsius ac sacramenta, nec non redundancia ex illis, bona ineffabilia, qualia sunt remissio peccatorum & justificatio, praecedanea conversione & regeneratione, collata, renovatio & oppignoratio & promissio vitae ipsius aeternae, aliaque cum illis conjuncta, gaudium, pax & tranquillitas spiritualis, perceperint. Sicut enim vocatio generalis, individuali nihilominus virtute gaudens, omnibus hominibus contigit, neque ullus est ex omnibus mortalibus, qui vocatum se non esse, jure queri possit, alioqui ἀναπολόγησις, ad quam Apostolus merito provocat Rom. I, 20. in gentilibus locum non haberet: ita specialis, atque illustribus speciminibus declarata integris populis obtigit, quam etiam acceptarunt, Evangelio praedicato inter ipsos januam & provinciarum & cordium aperuerunt, Apostolosque ac eorum successores instar angelorum Dei, imo ut Christum ipsum suscepserunt. Gal. IV, 14. adeoque multi eorum fuerunt conversi ac regeniti, justificati, renovati atque in eum fidei statum deducti ac positi, ut sola perseverantia ad finem adhuc desiderata fuerit Coloss. II, 5. 6. 7. Pbil. I, 5. 6. 10. 2. Petr. I, 10. Hac ratione filiorum Israel, id est, eorum, qui ad populum Dei, in quo Evangelium recte praedicatur, & ad veram Ecclesiam pertinent, non parvus est numerus, sed si eos omnes computes, prout DEO id facillimum est, nobis vero factu haud possibile, admirandam ejus bonitatem oculis tuis ceras,

B 2

nas,

nas, quae in eo λόγον συντελεῖ rationes perficit ac consummat, quando conversas gentes gentibus addit & eas multiplicat, ut inde oriatur numerus sibi constans & τέλειος seu perfectus *Ef. IX, 3. C. LVI, 8. LX, 5.* aliisque locis pluribus, quae de magno numero gentium ad DEV M conversarum agunt. Meretur hic legi PHIL. NICOLAI *historia Regni Christi L. I. C. I. seqq.* qui Liber alioqui eruditus calculum ab Ecclesia nostra multo majorem tulisset, nisi calculum diei extremae adeo incertum pro certo vir pius ibi inseruisset.

XII.

Optandum vero nunc esset, ut ille magnus *creatorum ac vocatorum*, nec non *conversorum ac fidelium* numerus coincideret cum numero *salvandorum*: verum aliter se rem habere oraculum nostrum probat, quandoquidem Apostolus describit Deum porro tanquam λόγον συντέμνοντα, καὶ λόγον συντετμημένον ποιῶντα, rationes subtractentem & rationes abbreviatas seu decurtatas facientem. Qui λόγον per verbum exponunt, non possunt non in inextricabiles difficultates incidere, quid per verbum abbreviatum intelligi debat? Quando nunc *comminationes abbreviatas*, nunc *promissiones*, nunc *praecepta Dei* in compendium contracta, intelligunt. Sic ZEGERV ad h. l. Deum abbreviare verbum existimat, dum universam legem omnesque Prophetas in Evangelio salutis praeceptis charitatis complexus sit: incommodate sane, obscure, praeter scopum & ipsam veritatem. *Bibl. Crit. in b. l.* Nonnulli ad rem respiciunt *promissam* aut *comminationibus expositam*, eamque breviori tempore, quam credatur, eventuram describi existimant: sed minus apte. BARTHOLDVS WESTHEMERVS, inter multos alioqui non pessimus, hic audiatur: *Verbum abbreviatum faciet, hoc est, certam & firmam rem, id est, certissime faciet.* Et istis per Metaphoram usus est Paulus de Christo, quod Deus brevem quidem

dem sed consummatum sermonem, id est, negotium salutis vel justificationis in terram mittet: quod tale est: dum per nos justificari non potuimus, misit Deus filium suum, ut omnis qui credit in eum, habeat vitam aeternam. Job. III. Quemadmodum Deus abbreviatum verbum faciet de perdendo Israele, ita ad salvandum brevi verbo utetur. Ita de Judaeis hoc loco loquitur Paulus, quasi diceret: statuit enim Dominus, qui justitia est, impietatem vestram excindere & consummare. Germani diceremus de indubitato excidio, furzum/manwird furze Endschafft mit euch machen/ Libro de Trop. Scripturae pag. 48. Parum vero haec textum ejusque scopum exhauiunt, in quibus nunc de ipso verbo, nunc de justificatione, nunc de excidio unica illa vox exponitur: Imo alibi idem Auctor pag. 491. exponit verbum abbreviatum de Evangelica Lege, de fide in Deum & charitate in proximum per Christum & Apostolos disseminanda: seu summa promissionum divinarum & legis. Non magis ad rem praesentem haec dicuntur. Miras expositiones hujus verbi abbreviati, prout Vulgatus vertit, collectas vide apud B. SCHERZER. in Praef. ad Breviculum Theol.

XIII.

Falsi igitur sunt qui per hunc λόγον συντετμηένον aut Christum, aut verbum in genere, aut speciatim verbum Legis, aut Evangelii, sive comminationes & promissiones, aut earum executionem, sive praemia sive poenas, aut aliud quicquam intelligunt, dum enim λόγος rationes & computum denotat, de quo nunc nullum dubium superesse credimus, nihil aliud, quam rationes accisae, concisae, abbreviatae, subductae aut subtractae intelliguntur: differunt itaque λόγον συντέμηένον & λόγον συντετμηένον ποιεῖν, ut antecedens & consequens, neutiquam enim Spiritui S. mos est tautologice loqui: Antecedit siquidem subtractione ipsa, sequitur numerus seu ratio subtracta,

eracta, seu *imminutus numerus*. Sume enim numerum 20.
 qui sit λόγῳ συντελεσμένῳ sive rationis completæ, subtra-
 hantur 12. quod est συντομὴ τῷ λόγῳ, numerus totus jam est
 ἡ συντελημένῳ & abbreviatus, ut tandem sponte resultet
 κατάλειμμα seu *residuum numeri octonarii*: Attendit B.
 SCHERZERVS hoc schema loco citato, eosque propius a
 vero abesse scribit, qui plenum Prophetici textus sensum de
 Judaicarum Reliquiarum conversione hunc in modum faci-
 ant: *Consummationem abbreviatam* (sive *praeclsum* חַרְזֵץ
per fractiones quasi numeratam ceu *Arithmetici* solent, ut in-
nuntiantur fideles ad exigas minutias redacti Israelitae) inun-
dat justitia (Christi, ad quem sunt conversi.) Sufficit nobis, Be-
atum virum ad numerum & numerandi rationem respexisse.
 Non aliter B. CALOVIVS. Ex Pontificiis concedit ESTIVS
 in h. l. brevem accisum & exiguum numerum: Salva sic res
 est, ut non curemus, si qui in *verbo abbreviato*, obscurum
per aequem obscurum interpretando elaborent: Sufficit no-
bis de αφαιρέσει seu subtractione quadam rationum esse ser-
monem, ubi numerus sat magnus ad minorem redigitur:
vel ipsa Esaiae voce γρָן nobis subveniente, quae abbreviatio-
nem numericam indigit. conf. Job. XIV, 5. Es. XXVIII, 22.
ut non videamus cur GVSSETIVS tribulam hic malit verti,
nisi quod vel haec emphasis nobis serviat, quod Deus impios
a piis, velut tribula a straminibus grana excutiuntur, separat:
aut quod, sicut tribula acuminata sit, ita etiam numerus fide-
lium semper reddatur paucior, instar figuræ cuspidatae, unde
etiam de auro haec vox usurpatur, utpote cuius residuum de-
tractis scoriis & impuritatibus eo purius redditur.

XIV.

Cum vero confectum dari debeat, hominum illorum
 innumeram pene multitudinem non culpa aliqua DEI, sed
 solum ipsorum hominum ad stupendam paucitatem redigi,
 ad-

admirabili Emphasi Spiritus S. nobis *normam* velut *subtracti-*
onis illius subjungit, cum dicit, fieri λόγον συντετμημένον ἐν
δικαιοσύνῃ in justitia: quod quomodo intelligi possit ac de-
beat, ipse Apostolus tum in antecedent. capitibus, ubi de *ju-*
stitia vera & unica fidei egit, tum in hoc capite commati-
bus sequentibus 30. 31. abunde exponit: quando scribit, *omnes*
eos damnari, qui *veram justitiam ex unica fide in Christum re-*
sultantem rejiciant & contemnunt, & in hoc lapide offendio-
nis allidantur, atque sic naufragium salutis faciant; eos vero
salvari, qui Christum vera fide, & quidem constanter & us-
que ad finem perseveranter, amplectantur, ejusque justitiam
sibi applicent. Notabilis ante omnia phrasis Hebraea est in
loco nostro, ut habetur apud Esaiam: quod nimirum
כָּלֵי־חַרְזֶץ שְׁטָפָה rationarium decurtatum & *subtra-*
ctis rationibus formatum & consummatum effundat justitiam
שְׁטָפָה enim plenis alveis effundere & eructare significat, quod
neminem dubium habet. De abundantissima itaque *justi-*
tia aliqua loquitur, quae velut *superfluat*, & hominibus et-
iam nolentibus & contemnentibus offeratur, quam B. LV-
THERVS admodum egregie expressit: So kommt die Gerech-
tigkeit überschwenglich: nimirum non quoad *applicationem*,
illam enim pauci admittunt, sed quoad *acquisitionem & ob-*
lationem, quae ad omnes homines pertinet. Estque illa alia
nulla, quam Christi *justitia*, per passionem ac mortem, sive
obedientiam activam & passivam, acquisita & comparata,
adeo locuples & abundans, ut iλασήγιον praebere possit toti
mundo, ejusque peccatis 1. Job. II, 2. Effundunt vero ratio-
nes divinae computatae & subtractae *justitiam*, id est, de-
clarant *justitiam abundantissimam ac sufficientissimam in*
Christo omnibus hominibus esse oblatam, verum a multis
non esse acceptatam, aut si fuit acceptata, rursus per *ἀπο-*
σαρίαν rejectam, pedibusque calcatam fuisse.

XV.

XV.

Non aliter itaque DEVS rationes computat, neque etiam *subtrabit*, nisi in justitia illa Christi, nimirum prout illa aut apprehenditur constanter, aut rejicitur finaliter. Hic enim ordo ab ipso destinatus est, & πρόθεσις adeo in tuto collocata, ut de ea non amplius dubitari queat, quod omnes, qui credituri sint in Christum, & in fide vera perseveraturi, obtainere debeant salutem aeternam. Majorem illam Propositionem qui in Syllogismo praedestinatio DEI aliter collocant, videant, quemadmodum ab injuria ipsi illata, se vindicare possint: Non enim nostra est inventio, sed sunt ipsius Servatoris verba *Job. III, 16. Cap. V, 24. XX, 31.* Ab Apostolis adeo frequenter repetita & inculcata *Rom. III, 24. Cap. IV, 5. XVI, 24. X, u. 13.* unde *subtractio* deinceps aliter suscipi nequit, quam ut DEVS vi omniscientiae & justitiae suae omnes eos a salute excludat, quotquot novit illi ordini salutis repugnare, idque sua culpa; quandoquidem vocatio ipsorum fuit sufficientissima, justitia Christi ipsi oblata locupletissima & media omnia gratiae largissima; Ita ut lydius lapis, ad quem non modo DEVS ipse examinat hominum omnium actiones, verum etiam homo ipse scrutinium sui accuratum instituere potest, alias nullus sit, quam ista δικαιοσύνη, de qua hic Apostolus loquitur, & quidem, quod postremo notamus, non *absolute* sed *relative* spectata, quantum nimirum & hominis causa promerita fuit, ipsi offeratur ab ipso constanter ac finaliter apprehenditur. Subeat itaque eos tandem pudor, qui Christum negant *fundamentum Electionis*, qui negant *Electos praevisa fide in Christum* electos, qui negant *intuitu justitiae illius apprehensae a Deo ad vitam aeternam* quemquam fuisse destinatum, sed ideo potius, quia *destinatus* sit, esse etiam *credentem* affirmant. Qui ordo fictitius, & DEI naturae, & promissionibus omnibus gracie,

tiae, ac seriei, quam ipsa Scriptura non uno in loco depingit, per totum adversatur: quod tamen RISSENIVM defendere pertinaciter videmus *Institut. Theol.* pag. 126. seq. & nuper BENEDICTVM PICTETVM in *Syllabo Controversiarum C. XIII.* p. 99. qui nostram doctrinam ante AEGID. HUNNIVM nondum creditam fuisse somniat.

XVI.

Potest jam, ut opinamur, animo facile concipi, quemadmodum λόγῳ συντελεῖμεν nihilominus etiam sit συντετμηένῳ ἐν δικαιοσύνῃ, quando nimirum multi ad Justitiam Christi, velut ad lapidem offensionis, alliduntur & misere pereunt & sic numerum, qui poterat satis magnus esse, ad parvum redigunt: Hoc tam manifestum est, ut alia praeterea dilucidatione non egeat, nisi ut lectorem praeter postrema commata capit is nostri noni ad undecimum ablegemus, ubi v. 7. Israelitarum plurimos ea de causa perire affirmat, quod pertinacia perseveranti Christum ejusque justitiam respuant, sed suam justitiam in thronum erigere conentur & sic pereant: reliquiis saltem quibusdam superstitibus ut v. 1. & 4. 5. illius capit is diserte profitetur Apostolus: unde etiam appareat tandem, subtractionem illam seu συντομήν, qua actus peccaminosus est, in peccatore se gratiae Dei & justitiae Christi turpiter subtrahente, de DEO dici ratione permissionis: qua vero executionem signat poenalem, id est exclusionem judiciariam ex salute aeterna, ratione immissionis & actualis damnationis. Quam enim praeteritionem Reformati variis modis palliatam, in DEO fingunt, quasi aliquos in massa perditionis reliquerit, nec vocaverit, sed absque mediis eluctandi, ut perirent, decreverit, est figmentum blasphemum, quantumcunque cum gloria & majestate divina conciliatio tentetur. Ita enim DEV M instituentem rationes suas vidimus, ut non nisi eos subtrahat, qui se ipsos subtrahunt,

C

bunt,

bunt, etiamsi media gratiae sufficientissima, imo abundantissima & largiora nonnunquam, quam alii ab ipso perceperint. Vid. quae praeter Nostratum Theologos optimos, ut CALOVIVM Theol. Apostol. Rom. Oraculo 68. seqq. SCHERZERV M Syst. L. XVIII. p. 529. & alios, nuper Autor der aufrichtigen Untersuchung / ob die Reformirten mit den Lutheranern in der Lehre übereinstimmen. p. 33. seq. non praeter rem de hoc negotio differuit.

XVII.

Tanto itaque pereuntium numero subtracto parvum satis salvandorum *natāλεμμα* id est *residuum* relinquitur. Ita enim commodissime exprimitur vox Hebraea Esiae adhibita נָשׁ & quod memorabile est in binis versibus trinavice, ut vel hac ratione nos Spiritus S. attendere jubeat, quid sub his *reliquiis* designare velit. Frustra sane operam adhibent, qui conficere volunt, locum Esianum de hominibus ex publica & temporali calamitate liberandis intelligendum esse, nequaquam tamen videntur magnitudinem illius promissionis assequi. Quandoquidem optimus interpres sui est Spiritus S. qui hic Rom. IX. clavem suppeditat interpretationis, non per accommodationem corporalium ad spiritualia, sed per genuini objecti demonstrationem, quod constituunt non liberandi ex afflictionibus & aeternis, sed revera aeternum salvandi & a pernicie aeterna abducendi. Quo in negotio sicut in reliquis ejusmodi dictis vindicandis, immortalis noster CALOVIVS operam egregiam posuit, ut ostenderet de Conversione ad Christum & salute esse sermonem. Bibl. illustr. ad b. l. Ita divus LVTHERV S quamvis videatur in versione loci nostri obscurior. Es wird ein Verderben (id est consummatio) und steuern (i. e. abbreviatio) geschehen zur Gerechtigkeit / (quod Paulus dicit ἐν δικαιοσύνῃ) und der Herr wird dasselbe steuern thun auf Erden; & loci Esai-

Esaiani: Denn der HErr HErr Zebaoth wird ein Verderben
gehen lassen / und demselben doch steuren im ganzen Lande.
nihilominus glossa rem totam reddit expeditam: Ob wohl
das grössere Theil dahin fällt und ungläubig bleibt / wird er
sie doch nicht alle lassen also fallen / sondern die übrigen erhalten/
und durch sie sein Wor. und Gnade desto reichlicher ausbrei-
ten / dadurch sie gerecht und herrlich werden. *Nihil poterat*
praeclarius dici ad explicandam mentem Prophetae, prout eum
declarat Spiritus S. per Apostolum: Ita B. CALOVIVS & nos
*cum ipso de LUTHERI expositione, quoniam textum ejus-
que scopum , qualem praefixum esse diximus , mire ex-
haurit.*

XVIII.

Nihil hic nos impedit queunt argutiae HAMMONDI
& GROTI, qui diversitatem aliquam inter utrumque locum
veteris & Novi Instrumenti animadvertisse volunt , praeci-
pue quod LXX. virorum versionem attinet, ubi vocula γας,
quam Apostolus adhibeat, non legatur, & pro ἐπὶ τῆς γῆς,
quod in oraculo Paulino extat ibi scriptum sit: ἐπὶ τῇ οἰκε-
μένῃ ὅλῃ: ita ut malint, textum nostrum ad illius ductum
emendari ac mutari: verum qui novatoribus alioqui non
adeo est inimicus JOANNES CLERICVS hic bene se gessit,
atque correctione nulla opus esse animadvertisit, ita tamen,
ut simul fateatur, non se satis capere posse, quomodo τὸ ὅτι
post particulam γας quadret , duram enim esse & impedi-
tam constructionem ; qualis vero minime haberi debebat.
Quandoquidem τὸ ὅτι revera causalem aut etiam explanati-
vam significationem suam hic retinet, atque emphasis re-
poni vult circa comma illud ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει
κύριος ἐπὶ τῆς γῆς non in praedicato sed adjecto praedicati,
nimirum quod rationum illarum abbreviationem & subtra-
ctionem Deus suscepturus sit in tota terra i. e. ita, ut nemo

C 2

homi-

hominum examini & rationibus illis se subducere queat, sed sistere se coram isto judicio secundum justitiam instituendo cogatur. Vnde apparet τὸ κατάλειμμα reliquias salvandorum ex tota mortalium serie atque incredibili multitudine per totam terrarum orbem dispersa, denotare. Dicuntur in sequenti commate ex Esaia σπέρμα, semen residuum, quod ex abolitione & velut πανολετείᾳ humani generis superstes est, & comparatur titioni, ex incendio hominum, qui omnes Sodomae & Gomorrhæ instar consumi debebant, reliquo ac superstite. Vnde apparet, quam emphasis habeat τὸ κράζειν, clamor ille, quo dicitur Esaias clamitare ὑπὲρ τῆς Ιεραπόλεως, de populo Israelitico v. 27. Nimicum non esse clamorem gaudii sed lamentationis & doloris, nec non excitationis ad poenitentiam, quoniam ex tanta hominum copia non nisi paucissimi deprehendantur salvandi.

XIX.

Hunc autem numerum salvandorum tametsi definire nos nequeamus, satis tamen erit dixisse, Deo sic cognitum & perspectum eum esse, ut solet τὸ κατάλειμμα seu residuum Arithmeticò subductis rite rationibus per additionem & subtractionem, liquere & compertissimum esse. Numerus enim 144000. ob signatorum Apoc. VII, 4. equidem est electorum ex quavis gente & populo, (non ex solis Iudeis, quod patet vel ex rotunditate numeri 12000. qui ex quavis tribu dicuntur ob signati, nec non omissione tribus Dan, in qua re quid mysterii lateat, praestantissimi Interpretes ignorare se, libenter profitentur) & quidem plenarius, sed non sic definitus nec infra hanc paucitatem conclusus, ut eorum non plures fuerint. Est enim perfectus in se & certus quoad divinam omniscientiam, incertus vero quoad nos. Numerus electorum certus est, sed tamen non fatalis. dicuntur 144000. non quod nec plures nec pauciores fuerint, sed quod nume-

numerus certus & quidem propter perfectionem sumatur pro incerto sed tamen admodum insigni. Negari nequit, cum electio facta fuerit κατὰ πρόγνωσιν (nisi quis contra Scripturam electioni excludere velit oculum,) numerum electorum apud Deum esse certum, ne in uno quidem deficientem, sed tamen non fatalem, ex absoluto decreto profectum. Ita KROMAYERVS in locum Apolypticum egregie commentatur. Dignum caeterum portentoso HELMONTII junioris ingenio fuit commentum, quando inter reliqua ἀτοπα numerum salvandorum inire voluit, & calculum divinum penitus, & ipso Paulo exquisitius, introspicere. Dignum est autem, ita scribit: *consideratione nostra, & diligent exquisitione, an non ex proportione sanctae civitatis ad terram universam collatae, quota pars humani generis, quod hujus mundi est, salvanda sit in hoc mundo, mystice & quasi occulte nobis exhibeat, ubi deinceps ad varios & mirabiles computos delabitur, qui tandem in eo delirio terminantur, ut in 52. mundorum septimanis hoc est 365000. annis universum genus hominum salvatum iri statuat, Seder olam, seu ordine Seculorum, pag. 29.* Placent magis verba gravissima piorum Confessorum F. C. pag. 812. de numero electorum equidem apud Deum certo, sed a nobis minime indagando.

XX.

Vnum adhuc, & non postremum quidem, licet postremo loco expendendum nobis est momentum, quemadmodum sic sibi constet D. Lutheri nostri versio, quam de computo nihil habere, legenti cuvis appareat. Verum jam ex supra dictis confectum putamus, Divum Patrem tametsi non voces, rem tamen ipsam egregie expressisse; quando enim commate 27. ita locutum introducit Prophetam: Wenn die Zahl der Kinder Israels würde sehn wie der Sand am Meer / so wird doch das übrige seelig werden. Tantam

C 3

videt

videt hic describi perniciem, ut ea totum genus humanum, sigillatim totum populum Israeliticum, si vel instar arenae maris sit, consumere ob absolutam DEI justitiam deberet. Per τὸ λόγον συντελεῖν itaque intelligit divus Vir ipsam damnatoriam sententiam de pernicie totius generis humani, quae sequeretur, nisi DEVS faceret λόγον συντετμημένον in tota terra ad justitiam, & media ordinavisset ad salutem, ut equidem ex intentione DEI omnes in universum salvarentur, propter contumaciam vero reliquorum salus ad reliquias, id est, constanter fideles, derivaretur. Et sic verba ejus rite fluunt: *Denn es wird ein Verderben (propter in justitiam totius generis humani) und Steuren geschehen zur Gerechtigkeit / (inhibitio nempe universalis perniciei per redemtionem & Justitiam Christi) und der HErr wird dasselbe Steuren thun auf Erden / (id est per totum orbem publicabit sententiam Evangelii.)* Quae interpretatio Lutheri fundatur in sequenti versu: ubi dicit Esaias: *Wenn uns nicht der HErr Bebaoth hätte lassen Saamen überbleiben/ so wären wir wie Sodoma worden/ und gleichwie Gomorrha.* (id est, παναλετεῖα totum genus humanum perdidisset & in damnationem detrusisset. Discrimen itaque in eo saltem consistit quod τὸ λόγον de objecto specifico nimirum de reatu seu pernicie in quem totum genus humanum conjectum comprehenditur, exponat, dum interea λόγος potius ipsam ratiocinationem de illo objecto & massa perditionis, ex qua reliquiae salvantur, exprimere ac denotare videatur. Rem ipsam adeo ponit optimus inter optimos Interpres, tametsi non schema attenderit, quod sub his locutionibus comprehenditur, utpote quae ratiocinium DEI & computandi indeolem nobis accurate ob oculos sistunt.

XXI.

Turbant vero hunc DEI *computum*, quicunque *absolutum*

latum decretum fingunt, sive illud *Universalismi* blandiori, seu *Particularismi* rigidiori nomine commendent, atque sic vocatorum numerum magnum restringunt, & *subtractionem* ante *subtractionem* instituunt, ac satisfactionem Christi aut non pro omnibus, aut saltem non cum efficacia factam, comminiscuntur: Et ut rem aliquo colore pingant, *propositiones universales accommodas*, i. e. *universales* & simul *particulares* fingunt, quod DEVS omnes poenitentes velit salvos esse, quod Christus passus fuerit pro omnibus poenitentibus & fidelibus: quod omnes poenitentes & fideles efficacissime ad salutem vocentur: illas tamen propositiones admittere nequaquam possumus, cum voluntatem antecedentem, qua ista omnia ad homines singulos pertinent, nemine excepto, restringant, praeter morem Scripturae, quae tales propositiones quam potest fieri *universalissimas* format. 1. *Tim. II, 4.* 2. *actus redēptionis*, vocationis & alios cum eorum fructu, *aquisitionem* cum *applicatione*, *oblationem* cum *acceptatione* confundant, atque sic totam salutis viam pervertant: & 3. quam textus noster docebat, numerationem divinam injustam reddant, ac *subtractionem absolutam* & *activam* DEI statuant, imo *residuum* a coetu reliquo hominum ad ecclesiam DEI vocatorum non recte distingvant, quandoquidem eos praeter electos, omnes, uti dictum, pro non vocatis habent & agnoscent. Quomodo itaque D. STRIMESIVS has propositiones universales accommodas adeo potuerit depraedicare, ut asserere haud vereatur, majus solatium eas praebere peccatoribus, quam quidem propositiones simpliciter universales, contra omnem Syllogisimi rationem & concludendi regulas, minime videmus, *In furzen Entwurff der Einigkeit. §. 26. p. 120. seq.*

XXII.

Gravius adhuc impingit in Computum DEI ab Apostolo

lo

lo descriptum LEONARDVS RIJSSEN vs Theologus Helvetiorum non postremus; quando enim subtractionem Paulus dicebat institui *ἐν δικαιοσύνῃ* nimirum *imputativa* Christi, quam qui amplectentur fide sincera & constanti, salvandi essent, aliter longe ille procedit, & in solo DEI placito sine intuitu ad fidem vel incredulitatem in Christum causam electionis & reprobationis collocat. *Non potest dari in Deo voluntas puniendi nisi peccatorem, nec poenae infectio vel destinatio justa esse potest sine culpa: sed non est par ratio actus negativi seu praeteritionis, quae ab eo ut supremo domino pro jure suo autocratorico oritur.* Illius enim causa praeter ejus *εὐδοκίαν nulla proprie dari potest.* Ita scribit Loco VI. de Praedestinat. Controv. VI. p. 136. Quis non animadvertisit, culpam sic omnem damnationis & praecedanei peccati, (quandoquidem sine culpa non damnari reprobos conceditur,) in DEV M conjici, cum ipsi visum non sit eos vocare, efficaciter per verbum invitare? Annon sic calculi divini turban-
tur, & justitia Dei in injustitiam, benignitas in crudelitatem commutantur? & doctrina tam salutaris & evangelica in nuncium tristem desperationis abit? quod fieri omnino oportet, si subtractio divina absoluta & non instituta praevisa fide aut incredulitate hominum doceatur. Frustra excipit RIJSSENIVS: *si reprobatio fuerit ex praevisa infidelitate, non esset mysterium inscrutabile, nec Apostolus ad arcanum Dei judicium adscendere debuisse, ad OS homini obstruendum in objectionibus, quas caro hic movere solet, si tam facilis suppetebat responsio petita ex ipsis hominibus & corum infidelitate?* Verum res salva est, RIJSSENI, Paulus non reponit aut quaerit mysterium in absoluto quodam reprobationis decreto, sed in admiranda bonitate, quod, cum potuerit omnes in universum homines salute aeterna excludere, nihilominus medium salutis sufficientissimum in Christo ejusque

que merito hominibus dare, atque sic τὸ κατάλευμα residuum eorum, qui constantes ipsi sint adhaesuri, voluntate consequente, salvare decreverit. Hoc unicum & plenum sane mysterii est, quod admiratur Paulus in exclamatione solenni, *Rom. XI, 33.* Male itaque Reformati ad figmentum decreti obsoluti illud βάθος Paulinum obtorto colletrahunt, cum nihil minus Apostolo in mentem venerit.

XXIII.

Qui adeo conversionem illustrem aut omnium aut plerorumque *Judeorum* ante diem extremum spe concipiunt, eamque inter signa ipsius praecedanea reponunt, ut sua illa spe non frustrantur, equidem ex animo optaverimus. Ex hoc vero dicto perinde ut ex aliis, quae adferre pro causa sua solent, parum aut nihil praesidii ad eos redibit. Quandoquidem Apostolus hic agit de conversione *hominum*, & salvatione *in genere*, non *in specie* de *Judeorum* adductione ad ecclesiam, multo minus de aliqua *solenni* & *extraordinaria* conversione ad Christum, qualis a Chiliasm Patronis fingitur. Nam etiamsi incipiat de filiis Israel loqui, potius tamen istorum causam evertit, qui eorum insignem conversionem statuunt. Dicit enim, tametsi sint futuri instar arenae maris, non tamen omnes aut adeo multos, sed τὸ κατάλευμα residuum, illos nempe, qui Christi justitiam constanter sint amplexuri, salutem obtinere posse, atque sic paucissimos ex illis servari. Istud probat Apostolus argumentum a communi & recepto apud Deum ordine, ita ut dicat ab ingenti multitudine hominum, adeoque etiam ex maxima Judeorum frequentia inumeros subtrahi & decidere ob incredulitatem, reliquos saltem salvari. Quid vero hoc ad conversionem Judeorum solennem, & toti orbi conspicuum? Falso siquidem τὸ κατάλευμα de Judaeis postremo tempore & ante finem mundi exponitur, alioqui enim omnes

D

& sin-

& singuli ex ipsis converterentur, idque *absolute & irresistibiliter*, ita ut nemo ex ipsis periret, quae *άτοκα* sponte ex-surgentia sententiae illius debilitatem declarant ac ostendunt, reliquias Judaeorum de omnibus illis exponendas esse, quotquot unquam ad Christum conversi sunt, aut hodie quoque, & imposterum, convertentur.

XXIV.

Caeterum liquere sic existimamus totum hoc arduum alioqui negotium, ut ex collatione Interpretum singulorum, (quae commodius Lectoris studio quam hac brevitate pagellarum perficitur,) cuivis experimento constabit. Si quae supersint, ad dilucidationem argumenti, alibi exponentur. Deum postremo rogamus, ut ecclesiam suam, ad quam non solum omnes in universum homines benignissime vocat, verum etiam colligit reliquias & servat, tueatur clementer, vulnera inficta ac fissuras sanet & redintegret, animosque omnium & singulorum illustret, ut veritatem invictam nobiscum ore animoque profiteantur, nec humani ingenii computo nimium fidentes, in divinum salutis ordinem sint injurii: sed cedant tandem ac rationem captivatam subjiciant doctrinae coelesti: meminerintque nihil esse ea felicitate majus, qua certitudinem fidei possidemus, & in ea manemus ita, ut habeamus fiduciam, nec sub adventum ejus erubescendi causas sentiamus.

I. Job. II, 27.

F I N I S.

CON-

CONSPEC T V S DISSERTATIONIS.

- I. **C**ausa duplex inquirendi in hoc oraculum, i.) perversa doctrina de electione,
- II. 2.) Perversa spes de universali conversione Judaeorum.
- III. Scopus & nexus Epistolae ad Romanos usque ad locum praesentem.
- IV. Nexus commatum capit is IX.
- V. Propositum salvandi hoc dictum a corruptelis.
- VI. Probatur de numero & Computo agi.
- VII. Vox λόγος denotat computum, quod probatur.
- VIII. Collatio Oraculi Esaiani C. X, 22. Suffragium Varenii.
- IX. Quid sit συντελεῖν λόγον: numeros confidere & addere.
- X. XI. Quomodo DEO competit? per creationem vocationem &c.
- XII. Quid sit συντέμνειν λόγον? rationes subducere & subtrahere.
- XIII. Quomodo subtractione DEO competit? quid τὸ ψρῶν apud Esaiam.
- XIV. Quid sit ἐν δικαιοσύνῃ Paulinum, & effusa justitia Esiae.
- XV. Subtractione fidei per incredulitatem hominum finalē.
- XVI. Quomodo instituatur? an per praeteritionem?
- XVII. Quid sit κατάλεμψα seu residuum? uterque locus confertur.
- XVIII. Sententiae Hammondi, Grotii, Clerici excusae: quid sit clamor Esiae:
- XIX. Residuum illud numerum esse certum DEO probatur, sed non nobis: sententia profligata Helmontii.
- XX. Vindiciae versionis Lutheri.
- XXI. Turbatio hujus computi divini per Absolutum decretum, sententia Strimesii.
- XXII. Sententia Riissenii.
- XXIII. Perversio Oraculi per doctrinam de conversione Judaeorum.
- XXIV. Epilogus.

PER-

PER - REVERENDVM
DOMINVM
M. MAVRITIVM GVILEL.
WAGNERVM,
PASTOREM LEBVSANVM
BENE MERENTEM
PERAMANTER SALVTAT
PRAESES.

Cvm multis τὸ ἀναγνωριζεῖν Paulinum
aut plane inter incognita, aut saltem
inter obsoleta ac desveta reponatur,
magna sane ecclesiae jactura hinc pro-
deunte, quae ex illis donorum, quibus mi-
nistri gauderent, incrementis haud exiguum
utilitatem capere poterat: Tu sane *Vir Per-*
Reverende, mihi instar Timothei alicujus lon-
ge secus sentire videris sub institutione enim
optimorum virorum in eo assidue occupatus
fuisti, ut dotes ingenii Tui, quod Tibi non
infe-

infelix contigit, omni qua posses, contentione excoleres & subinde polires. Factum sic deinceps, ut ab V NIVERSITATIS nostrae unitis suffragiis Sacerdotio Lebusano admotus sis, in quo tuo munere ita te hactenus exhibuisti, ut cum aliis Patronis tum praecipue *Heroi Strenuo ac Illustri de MILKAV*, cuius clientelae auditores Tui subjecti, non modo proberis, verum etiam variis benignitatis ac benevolentiae documentis cohonesteris: Praeterea modestia & reliquis virtutum vinculis adeo devinctum *fCtum celeberrimum BEYERVM* nostrum Tibi reddidisti, ut affinitatis non modo, verum etiam amoris tenerimi nexu te complectatur: Quo sicut nomine te eo amo impensius, ita omnia ista testatum faciunt, te ab ultima juventute illuc animum convertisse, ubi optimis semper esse probatus. Eoque major ad honestum quodque elucescit impetus Tuus, quando ad exercitandas ingenii vires ac declarandos in disciplina sacra profectus cathedram nostram publice conscendere, & argumentum praesens satis intricatum excutere disputantium more animum indu-

induxeris, atque sic reipsa CANDIDATVM
disciplinae nostrae praestiteris, nihil veritus
subjicere Te explorationibus nostris, quas alii
nonnunquam meticulose subterfugiunt. De
his itaque incrementis Tibi ex toto pectore
gratulatum eo, Deumque votis interpello, ut,
quicquid ad Tuae fortunae emendationem
pertinebit, clementer & largiter in Te confe-
rat, locumque ac materiam subministret, qui-
bus dotes Tuas hactenus non sufflaminatas aut
sepultas, sed continuis incrementis auctas,
magis commode explicare & exhibere queas.
Quod cur iterum iterumque optem, & publi-
cum bonum, quod ex pulchris ingeniis ori-
ri potest, & privatae necessitudines abs me
haud difficulter impetrare possunt. Dabam
Vitembergae die X. Septembr. A. O. R.
M DCC XII.